

Список використаної літератури

1. Павелків Р.В., Цигипало О.П. Психодіагностичний інструментарій в умовах дошкільного закладу: навч. посіб. Київ: «Центр» учбової літератури; 2013. 296 с.
2. Падалка О., Сварник М., Луговський А. Реабілітаційний супровід навчання неповносправних дітей: метод. посіб. Львів: Колесо; 2008.
3. Сухіна І.В. Гіперактивна дитина: навч. посіб. Київ: Література ЛТД; 2019. 40 с. – (Серія «Інклюзивне навчання»).
4. Тохтамиш О. М. Дитяча гіперактивність: виникнення, розвиток, методи психосоціальної допомоги. Актуальні проблеми психології. Т. І. Соціальна психологія, Організаційна психологія, Економічна психологія. Зб. праць Інституту психології ім. Г. С. Костюка. Київ: Міленіум, 2005. Ч. 14. С. 154-156.
5. Press AP. Diagnostic and statistical manual of mental disorders (DSM-IV). Washington DC: American Psychiatric Press; 1994. P. 7-8.

ДЕЯКІ ПОКАЗНИКИ СТАНУ ПСИХІЧНОГО ЗДОРОВ'Я СТУДЕНТІВ РІЗНОЇ СТАТІ В УМОВАХ ПОВНОМАСШТАБНОГО ВТОРГНЕННЯ РОСІЇ В УКРАЇНУ

Нечітайло Ірина Сергіївна

ORCID ID: 0000-0002-0656-0370

доктор соціологічних наук, професор,

професор кафедри соціології та психології

Харківського національного університету внутрішніх справ

Україна

Актуальність теми, розробка її у науковій вітчизняній та зарубіжній літературі. Сучасне студентство, яке вимушене вчитися в

умовах війни, стикається з високим рівнем стресу внаслідок агресії РФ, її терористичних дій по відношенню до цивільного населення України. Особливо це стосується студентів, які мешкають поблизу зони бойових дій. Так, студенти, які вчаться у Харківських університетах та мешкають у м. Харкові або інших населених пунктах Харківської області, через постійні загрози життю, втрати близьких, руйнування домівок, порушення звичного способу життя, потрапляють до групи ризику з огляду на високу вірогідність психічних проблем та розладів. Дослідження стану психічного здоров'я цих студентів є необхідним для розуміння потенціалу актуального та повоєнного розвитку не тільки Харківського регіону, а й країни в цілому, адже від цього стану залежить здатність студентів як важливої соціальної групи повноцінно реалізувати свій діяльнісний потенціал.

Самопочуття та проблеми студентів у кризових ситуаціях досліджувалися такими вітчизняними і закордонними вченими, як А. Вишньовський, О. Гоголь, В. Заворотна, Я. Інатенко, М. Кічула, Л. Таміліна, Л. Трущенко, Н. К. Altinyelken, L. Hoek, L. Jiang, E. Sokołowska, L. Zabłocka-Żytka, S. Kluczyńska, J. Wojda-Kornacka. Попри важливість наукових здобутків перелічених вище авторів, зауважимо, що їх висновки стосуються або загальних аспектів самопочуття та наявних об'єктивних проблем (фінансових, комунікативних тощо), або загальних проявів стану психічного здоров'я студентів безвідносно до умов війни.

Мета статті: визначення взаємозв'язку між статтю і деякими показниками стану психічного здоров'я студентів в умовах війни (на прикладі студентства м. Харкова під час повномасштабного військового вторгнення Росії в Україну).

Виклад основного матеріалу: Психічне здоров'я – це благополуччя в психічній, емоційній, соціальній та соматичній сферах, яке дає змогу ефективно функціонувати в навколишньому середовищі, розвивати особисті цілі та досягати їх [2, р. 505]. Важливо також враховувати, що

психічне здоров'я та психічний розлад не є протилежними поняттями. Відсутність визнаного психічного захворювання не обов'язково означає психічне здоров'я.

Переходячи до представлення результатів, які свідчать про стан психічного здоров'я представників та представниць українського студентства в умовах повномасштабного вторгнення Росії в Україну, вважаємо за необхідне зауважити, що це результати вторинного аналізу даних. Емпіричні дані, які піддавалися вторинному аналізу, були від початку зібрані для іншої мети, в межах іншого дослідницького проєкту. А саме, це дослідження було присвячено вивченню стану психічного здоров'я і суб'єктивного благополуччя цивільного населення м. Харкова та Харківської області (збір даних – листопад 2023 року; $n = 730$; вибірка випадкова, нерепрезентативна). Дослідження проводилося дослідницькою групою кафедри соціології та психології Харківського національного університету внутрішніх справ під керівництвом авторки цих матеріалів. Результати цього дослідження повною мірою представлено у колективній монографії [1]. Дослідження проводилося за допомогою онлайн-опитування. Після цього зібрані дані кодувалися, імпортувалися у SPSS і піддавалися математико-статистичному аналізу. Вибірку склали повнолітні представники цивільного населення Харкова та Харківської області, які під час проведення опитування мешкали саме на зазначених територіях. Значну частину вибірки (130 респондентів) склали студенти, які навчаються у харківських університетах. В процесі аналізу даних ми помітили, що відповіді студентів значною мірою відрізняються від відповідей представників інших груп (зокрема, вікових та професійних). Це надало імпульс для проведення вторинного аналізу даних, сконцентрувавши при цьому увагу саме на студентах та їх психічному здоров'ї.

В цілях вторинного аналізу даних, за допомогою функцій SPSS, з масиву первинних даних були отфільтровані тільки студенти ($n_1 = 130$) і всі

подальші операції з математико-статистичної обробки та аналізу проводилися з цим (студентським) масивом.

Так склалося, що серед опитаних студентів майже удвічі більше представників чоловічої статі: 68,5% – чоловіків; 31,5% – жінок. Вчені Медичної школи університету штату Пенсильванія, у результаті магніторезонансного сканування мозку 96 добровольців, довели, що чоловіки і жінки значно відрізняються за реакцією нервової системи на психологічне напруження. Результати дослідження свідчать про те, що у чоловіків і жінок при цьому активізуються різні частини мозку, що пояснює той факт, що за статистикою жінки мають норму психічних розладів, депресії і синдрому підвищеної тривожності в два рази вищу, ніж чоловіки [3, с. 115]. Отже у нас виникло припущення щодо впливу чинника статевої приналежності на загальні результати нашого аналізу, зокрема стосовно того, що вони можуть бути дещо викривленими у бік більш нормальних показників психічного здоров'я. Для того, щоб підтвердити або спростувати це припущення нами було проведено кореляційний аналіз. В результаті було з'ясовано, що стать майже не впливає на показники психічного здоров'я студентів. Так, наприклад, стать взагалі не впливає на жоден показник суб'єктивного (психологічного) благополуччя. Щодо показників нервово-психічного напруження, то слабкий статистично значущий зв'язок був виявлений лише за чотирма ознаками загальна кількість ознак, передбачуваних відповідним опитувальником – 30): наявність явищ фізичного дискомфорту ($T = 0,21$; $T_c = 0,25$; $r = 0,16$)¹; частота виникнення стану напруги ($T = 0,22$; $T_c = 0,26$; $r = 0,23$); загальний ступінь вираженості стану напруги ($T = 0,21$; $T_c = 0,25$; $r = 0,25$). При цьому, аналіз таблиць двомірного розподілу свідчить про те, що серед студентів жіночої статі значно більше тих, хто явища психічного дискомфорту відчуває на середньому рівні (24,4% проти 6,7% – серед студентів чоловічої статі).

¹ T і T_c – коефіцієнт спряженості Чупрова і Крамера відповідно; r – коефіцієнт кореляції Пірсона.

Також студенти жіночої статі удвічі частіше відчувають стан напруги при наявності об'єктивних причин та обставин, які цей стан викликають (48,9% проти 24,7% – серед студентів чоловічої статі), натомість серед студентів чоловічої статі значно переважають ті, хто практично ніколи не відчуває напругу (70,8% проти 43,9% – серед студентів жіночої статі). Окрім того серед студентів жіночої статі помітно більше тих, хто відмічає, що коли напруга й виникає, то частіше ступінь її вираженості є середнім (поміркованим) (31,7% проти 13,5% – серед студентів чоловічої статі). Натомість серед студентів чоловічої статі переважають ті, хто зауважує на повній відсутності вираженості напруги (85,4% проти 63,4% – серед студентів жіночої статі).

За опитувальником посттравматичного стресу, який включив у себе 110 питань (ознак) статистично значущі слабкі зв'язки були виявлені лише у 8 випадках: втрата інтересу до багатьох звичайних речей ($T = 0,21$; $T_c = 0,30$) і разом із тим отримання задоволення (радощів) від незначних речей ($T = 0,19$; $T_c = 0,28$; $r = -0,18$); самоконтроль емоцій ($T = 0,20$; $T_c = 0,28$; $r = -0,24$) та емоційна врівноваженість ($T = 0,21$; $T_c = 0,28$); докладання зусиль для того, щоб працювати ($T = 0,21$; $T_c = 0,31$); неприємні (важкі) спогади про нещодавні події ($T = 0,24$; $T_c = 0,35$); схильність до прийняття ліків навіть коли немає гострої необхідності ($T = 0,22$; $T_c = 0,31$; $r = -0,28$); вдячність долі ($T = 0,23$; $T_c = 0,32$).

Аналіз таблиць двомірного розподілу свідчить про те, що серед студентів жіночої статі дещо більше тих, хто зазначає, що втратили інтерес до багатьох звичайних речей і разом із тим серед них помітно більше тих, хто схильний отримувати задоволення від дрібниць. Так, майже 66% студентів жіночої статі зазначають, що сильно і дуже сильно схильні до цього. Натомість серед студентів чоловічої статі таких значно менше – 37,1%.

Очікуваним є те, що студенти жіночої статі є більш емоційними, порівняно із студентами чоловічої статі, і вважають, що їм необхідно краще контролювати свої емоції. Більш ніж чверть студентів чоловічої статі вважають, що не мають жодних проблем з контролем емоцій (25,8%), натомість серед студентів жіночої статі таких лише 9,8%. Логічним є те, що студенти чоловічої статі більш схильні оцінювати себе як емоційно врівноважених. Так, серед них лише 3,4% тих, хто вважає себе неуврівноваженим, натомість серед студентів жіночої статі таких 11,6%.

Цікаво, що студенти чоловічої вимушені докладати більших зусиль, щоб працювати, а студенти жіночої статі частіше згадують неприємні, важкі події. Студенти жіночої статі помітно більш схильні приймати ліки без наявної причини (36,6% проти 13,5% таких серед представників чоловічої статі). Представниці жіночої статі є більш «вдячними» власній долі (70,75% проти 47,2 таких серед студентів чоловічої статі).

Помірний статистично значущий зв'язок спостерігається між статтю і проблемами із пам'яттю ($T = 0,32$; $T_c = 0,46$; $r = -0,24$). При цьому, студенти жіночої статі мають більші проблеми. Так, серед них 48,8% тих, хто дуже часто або часто забуває речі, натомість серед студентів чоловічої статі таких 17,7%. Також серед студентів чоловічої статі майже утричі більше тих, для кого забування речей взагалі не є характерним (20,2% проти 7,3% – серед студентів жіночої статі). Цей висновок підтверджується результатами за іншою ознакою, яка також свідчить про певні проблеми з пам'яттю. Було виявлено статистично значущий зв'язок між статтю студента та забуванням того, що він / вона хотів сказати ($T = 0,22$; $T_c = 0,31$; $r = -0,26$). Серед студентів жіночої статі помітно більше тих, для кого дуже характерна ця проблема (51,2% проти 22,5% таких серед студентів чоловічої статі).

Висновки. Стать, хоча і слабо, але впливає на деякі показники психічного здоров'я. Студенти жіночої статі є дещо більш емоційними, більш напруженими і тривожними, мають більш виражені проблеми із

пам'яттю. З причини обмеженості інструментарію дослідження (адже робився вторинний аналіз даних), ми не можемо зробити висновки щодо того чому серед студентства різної статі відсутні помітні відмінності у стані психічного здоров'я, в той час, як серед представників різної статі більш старшого, зрілого тощо віку такі відмінності мають місце. Можемо зробити такі припущення, що це пов'язано із молодим віком наших респондентів, із незначним життєвим досвідом, з відсутністю власних родин та дітей тощо. Ці припущення потребують подальшої перевірки і, сподіваємося, слугуватимуть позитивним імпульсом для подальших наукових розвідок.

Список використаної літератури

1. Євдокімова О. О., Нечітайло І. С., Брусакова О. В. та ін. Психологічні наслідки війни: міждисциплінарний нарис про Харківщину та її мешканців : монографія / За заг. ред. д-ра юрид. наук, проф. В. В. Сокурєнка; Харківський національний університет внутрішніх справ. Харків : Факт, 2024. 411 с.
2. Pedrelli P., Nyer M., Yeung A. College Students: Mental Health Problems and Treatment Considerations. *Acad Psychiatry*. 2015. № 39. P. 503–511. DOI: 10.1007/s40596-014-0205-9
3. Seo D., Ahluwalia A., Potenza M. N., Sinha R. Gender differences in neural correlates of stress-induced anxiety. *Neurosci Res*. 2017 Jan 2; 95(1-2). P. 115–125. DOI: 10.1002/jnr.23926